

Politika*

Amy ALLEN
(İngilizceden Türkçeye Çeviren: Bartu ŞANLI** & Utku ÖZMAKAS***)

Foucault, son dönemdeki söyleşilerinden birinde oldukça şaşırtıcı bir iddia atar ortaya: “Beni ilgilendiren asıl mesele, politikadan daha ziyade ahlak ya da etik olarak politika düşüncesi”dir (EFR, 375). Bu iddianın şaşırtıcı olmasının nedeni, “politika” teriminin yalnızca Foucault’nun 1970’lerin başından itibaren yaptığı pek çok çalışmanın on sekizinci yüzyıldaki sağlık politikası tartışmalarından hakikat ve kendilik politikasına

* Leonard Lawlor ve John Nale tarafından hazırlanan *Foucault Lexicon* eserinin 'Politika' maddesi, Türkçe literatüre katkı sunmak amacıyla 2023 yılında kurulan Lisansüstü Foucault Çalışmaları bünyesinde çevrilmiştir. (ç.n.).

** Doç. Yüksek Lisans Öğrencisi | Graduate Student
Felsefe Bölümü, Fen Edebiyat Fakültesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi | The Department of Philosophy,
Faculty of The Science and Letters, Mimar Sinan Fine Arts University.
bartusanli9@gmail.com

Orcid Id: 0009-0001-3996-1752

*** Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.
Sosyoloji Bölümü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uşak Üniversitesi | The Department of Sociology, Faculty of
Humanities and Social Sciences, Uşak University.

utku.ozmakas@usak.edu.tr

Orcid Id: 0000-0001-9671-4523

Doi: <http://dx.doi.org/10.47614/arete.pfd.99>

Allen, A. (2023). Politika. (Bartu Şanlı & Utku Özmkas, Çev.). *Arete Politik Felsefe Dergisi*. 3(2). 60-68.

yönelik analizlerine kadar (biyopolitika ve politik rasyonalite analizlerinden bahsetmiyorum bile) ana fikri gibi görünmesi değil, aynı zamanda çalışmalarının felsefe ve siyaset felsefesi disiplinleri içerisinde politikayla ilgili pek çok çağdaş düşünceye ilham vermesidir de. O halde, Foucault politikadan çok ahlak olarak politikaya önem verdiğini söyleyerek neyi kast eder? Foucault buradan sonra sözlerini, çalışmasının “önceden kurulmuş politik bir bakış açısı” tarafından belirlenmediğini ve “belli bir politik projenin gerçekleştirilmesi” gibi bir amacı olmadığını ifade ederek sürdürür (a.g.e.). Aslında bakılırsa, yine son döneminde verdiği bir başka söyleşide dile getirdiği üzere, okurlarının onun politikasını anlamak üzere sergiledikleri çaba havanda su dövmeyi andırır; Foucault’ya türlü çeşit (Marksist, anarşist, neo-muhafazakâr ve yeni liberal) maske takılmıştır. Şöyle der düşünür: “Aslında birbiri ardına ve kimi zaman da aynı anda politik bir dama tahtasının pek çok karesine kondum. (...) Bu betimlemelerden hiçbiri kendi başına önemli değil; öte yandan birlikte ele alındıklarında bir anlam taşıyorlar. Dahası, taşıdıkları bu anlamdan epey hoşlandığımı itiraf etmeliyim” (EEW₁, 113). Foucault’nun çalışmalarının siyasi ideolojiler yelpazesinde bir yere konamaması, büyük ölçüde düşünürün siyasi meselelere sorunsallaştırma perspektifinden yaklaşmasından kaynaklanır: “Hiçbir zaman hiçbir konuyu politikanın bakış açısıyla çözümlenmeye kalkışmadığım gibi, politikayı da daima karşı karşıya kaldığı sorunlar hususunda söylemek zorunda kaldığı şeyler açısından sorgulamaya çalıştım.” (EEW₁, 115). (Bu bakımdan Foucault’nun arkeolojik yöntemini gerçekten ilerici politikalarla bağlantısı açısından erken dönemlerde savunması hayli enteresandır. Bkz, “Politics and Study of Discourse”, EFE, 53-72.)

Peki, o halde Foucault politikayı nasıl anlıyor? Şayet “politika” teriminin çeşitli kullanımlarını birbirine bağlayan bir şey varsa o nedir? Belki de bu soruyu ele almanın en iyi yolu Foucault’nun çalışmalarında “politika” teriminin iki farklı (dar ve geniş) kullanımı arasında ayırım yapmaktır. Daha önceki tartışmalarda ve Foucault’nun son dönem çalışmalarının çoğunda geçerli olan daha dar anlam, “politika”nın ekonomi, ahlak/etik ve dinden farklı olarak yönetim ilişkileriyle ilgili özel bir insan etkinlik alanı ya da spesifik bir saha olarak ele alınmasını içerir. Tam tersine, daha geniş anlamda ise politika, iktidar ilişkilerinin toplumsal beden ile birlikte anlaşıldığı bir tür iktidar mücadelesi olarak düşünülür. 1970’lerin sonunda Foucault’nun çalışmasındaki disiplinci iktidarın soybiliminden biyoiktidar ile yönetimsellik analizine geçiş, düşünürün

Nietzsche'den esinlenerek 1970'lerin ortalarında formüle ettiği mücadele olarak iktidar modelinden uzaklaşması ve kendinin ve başkalarının yönetiminin analizine doğru yönelmesi, aslında genişten daha dar anlamda doğru kayan bir politika kavrayışı çerçevesinde anlaşılabilir (Bkz. Lemke 1997). Bununla beraber, geniş kavrayış Foucault'nun çalışmalarında asla bütünüyle ortadan kalkmamıştır.

Dahası, Foucault yazılarında “politika” teriminin iki kullanımı arasında asla açık bir ayırım yapmaz ve bu iki kullanım çoğu zaman öyle karmaşık bir biçimde iç içe geçmiştir ki, bunları birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir. Gelgelelim, 1973 yılında verdiği “Hakikat ve Hukuksal Biçimler” başlıklı konferansta böylesi bir ayırma dönük örtük bir kabul bulunabilir; düşünür burada, kılcal ve mikroskobik olarak ortaya çıkan iktidar anlayışını buna “alt-iktidar” demektedir- “geleneksel olarak ‘politik iktidar’” denen unsurdan ayırır (EEW3, 86). İkincisi, “devletin aygıtına ya da iktidardaki sınıfa”, ilki ise “küçük iktidarlara, en düşük düzeyde konumlanmış küçük kurumların tamamına” gönderme yapar (EEW3, 85-86); yani Foucault'nun sonraları “iktidarın mikro-fiziği” olarak adlandıracağı unsura (EDP, 26).

Foucault'nun politikaya yönelik daha geniş kavrayışı, “Hakikat ve Hukuksal Biçimler”de “hakikat politikası” tartışmasında kendisine bir örnek bulur. Foucault, bu derslerde mücadele ilişkileri olarak kavranan iktidar ilişkileri ve bilgi biçimleri arasındaki bağın izini sürmek üzere Nietzsche yorumuna yaslanır ve şöyle der: “Bilginin ne olduğu, mücadele ve iktidar ilişkilerinde, şeylerin kendi aralarında, insanların kendi aralarında birbirinden nefret etme, birbiriyle mücadele etme, birbirleri üzerinde tahakküm kurmaya çalışma, birbirleri üzerinde iktidar uygulamak isteme biçimlerine bakılarak anlaşılabilir.” (EEW3, 12). Böylesi bir soruşturmanın sonucu “bilginin politik tarihi” ya da “hakikat politikasının” tarihsel bir analizi olacaktır (EEW3, 13.). Nietzsche, iktidar ilişkilerinden münezzeh bir bilgi mitini yıkarak böylesi bir analize kapı aralamış ve bütün bilgi üretiminin iktidar mücadeleleriyle iç içe geçtiğini göstermiştir (EEW3, 32; ayrıca bkz. EPK, 131-133).

Foucault, Clausewitz'in mottosunu tersine çevirerek “politikanın savaşın başka araçlarla devamı” olduğunu iddia etmenin anlamlı olup olmadığını tartıştığı ve 1975-1976 yıllarında verdiği “Toplumun Savunmak Gerekir” başlıklı derste, iktidar mücadelesi olarak politika fikrini en güçlü haliyle ifade eder (ECF-SMD, 15). Bu da “Politik iktidarın

rolünün, bu güç ilişkisini kurumlara, ekonomik eşitsizliklere, dile ve hatta bireylerin bedenlerine yeniden kaydetmek için sürekli bir tür sessiz savaşa başvurulması” anlamına gelir (ECF-SMD, 15-16). Söz konusu derslerde, savaş olarak politika modelinin politik iktidarı çözümlmek için en iyi model olup olmadığı sorusu ele alınır (bkz. ECF-SMD, 23) ve Foucault’nun bu soruya cevabı 1970’lerin ortaları boyunca adım adım değişmiş gibi görünmektedir. 1975-1976 derslerinin başlangıcından hemen önce 1975’te yayımlanan kısa bir söyleşide, politikanın savaşın başka araçlarla devamı olduğu fikrini onaylar gibi görünür (FDE2, 704; Davidson’dan alıntılanmıştır, 2003, xiii) ancak 1977’de daha iyimserdir ya da en azından bu bağlamda daha tarafsızdır (bkz. EPK, 164). Belki de bu soruya dair en ölçülüp tartılmış cevap, *Cinselliğin Tarihi*’nin birinci cildindeki Yöntem’e dair can alıcı kısımda verilmiştir:

Bu durumda acaba bilinen formülü ters çevirip politikanın başka yöntemlerle sürdürülen bir savaş olduğunu mu söylemek gerekir? Eğer savaşla politika arasında bir düzlem farkının korunması isteniyorsa, belki, bu güç ilişkileri çokluğunun ya “savaş” biçimi ya da “politika” biçimi çerçevesinde kodlanabileceğini hiçbir zaman tam değil kısmen olmak üzere- ileri sürmek gerekecektir; böylece bu dengesiz, türdeş olmayan, istikrarsız, gergin güç ilişkilerini bütünleştirmek için iki farklı (ama hep birbirinin yerine geçmeye yatkın) strateji olacaktır (EHS1, 93).¹

Bir başka ifadeyle, politika ve savaş birbirinden farklı şeyler olsa da, belirli bir toplumdaki farklı güç ilişkilerini birbirine eklemleyen ve uyumlu hale gelmelerini sağlayan birbiriyle bağlantılı stratejilerdir. Politika kendinde bir savaş olmasa dahi, politika ile savaş en azından ayırıcılık kapasitesine sahip bazı asli nitelikleri paylaşır: kuvvet ve mücadele.

“Güvenlik, Toprak, Nüfus” (1977-1978) ve “Biyopolitikanın Doğuşu” (1978-1979) başlıklı sonraki iki dersinde, bir iktidar mücadelesi olarak geniş politika modeli geriler ve yönetimsellik ile devlet sorunsalıyla bağlantılı, kendine özgü bir alan olarak daha dar bir politika anlayışı öne çıkar. Yine de Foucault, politikaya yönelik bu açıklamasına kendine has bir yorum getirir. Düşünür, bir devlet teorisinden yola çıkmak yerine, devleti politika anlayışımızın merkezinden uzaklaştırmayı ve modern devlet biçimlerinin altında yatan ve onları doğuran daha geniş yönetimsellik ile politik rasyonalite tekniklerine odaklanmayı amaçlar. Bu hamle, onun egemenlik sorunsalını politika anlayışımızdan çıkarma girişimiyle bağlantılıdır; zira “sorunu Devlet açısından ortaya koymak, onu

¹ Michel Foucault, *Cinselliğin Tarihi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, 2018, s.70. Çeviride küçük değişiklikler yapılmıştır (ç.n.)

egemen ve egemenlik açısından, yani hukuk açısından ortaya koymaya devam etmek demektir” (EPK, 122). Bunun sonucunda kralın kellesini uçurmak, Foucault’nun *Hapishanenin Doğuşu* ve ilişkili metinlerinde yaptığı gibi, yalnızca disiplinli bir iktidarın soybilimine soyunmak anlamına gelmez; aynı zamanda modern devletin soybilimini yapmak anlamına da gelir. Böylesi bir soybilim ise “temel bir politik mesele olarak devletin ortaya çıkışının aslında daha genel bir yönetimsellik tarihi ya da iktidar pratikleri alanı içerisinde konumlanabildiğini” gösterir (ECF-STP, 247).

Foucault, 1977-1978 derslerinde bu genel amaçla ilişkili olarak, on altıncı yüzyıl sonu ve on yedinci yüzyıl başında modern devlette ortaya çıkan yönetimsellik tarzının köklerini Hristiyan pastoral iktidarına kadar geri götürür (bkz. ECF-STP, ders 7). Ayrıca, ekonomik, ahlaki veya dini alanlardan farklı olarak, kendine özgü bir rasyonalite biçimi olan *raison d'État* tarafından yönetilen bir politik alan anlayışının on yedinci yüzyılda ortaya çıkışını da haritalar. Benzer şekilde 1978-1979 dersinde, yirminci yüzyılın ortalarında Alman ve Amerikan ekonomik düşüncesindeki ekonomik neoliberalizmde ölçüsüz bir ifadesini bulan liberal bir yönetimsellik tarzının ortaya çıkışını analiz eder. Önce egemenlik ve daha sonra da *raison d'État* kavramlarına odaklanan önceki yönetim tarzlarından farklı bir tarzdır bu. Bunlar, her bir yönetim sanatının ortaya koyduğu soru türleri göz önünde bulundurularak karşılaştırılabilir:

Eskiden sorulan soru, “Ahlâki, doğal, tanrısal, vb. kurallara uygun bir şekilde yönetiyor muyum?”, yani yönetimin uyumu sorusuydu. Sonra, 16. ve 17. yüzyıllarda birlikte *raison d'État* ile birlikte, bu soru, “Devleti olması gerektiği noktaya, gücünün doruğuna taşımaya yetecek kadar yoğun, derinlikli ve etraflıca yönetiyor muyum?” sorusu oldu. Şimdiyse bu sorunun aldığı son şekil şudur: “Şeylerin doğasının yani yönetim etkinliklerinin özündeki zorunlulukların belirlediği fazla ve yetersiz arasındaki sınırdaki azami ve asgari çizgilerinin arasında yönetiyor muyum?”²

Yönetimselliğin liberal ve neoliberal biçimleri için, yönetimsel rasyonalitenin sınırları politik ekonomi tarafından düzenlenecektir. Liberal ve neoliberal yönetimsellik üzerine derslerinin sonunda Foucault şu soruyu ortaya koyar: “Politika, bu farklı dayanaklara sahip yönetim sanatlarının etkileşimi, bu farklı yönetim sanatlarının yarattığı tartışma değil de nedir? Politika işte buradan doğar” (ECF-BBIO, 313).³ Politika burada

² Michel Foucault, *Biyopolitikanın Doğuşu*, çev. Alican Tayla, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 19. Çeviride küçük bir değişiklik yapılmıştır (ç.n.)

³ A.g.e., s. 259.

yönetişim sorununa bağlıdır, ancak herhangi bir şekilde devletle eşit değildir; daha ziyade, Foucault'nun "devletleşme" olarak adlandırdığı sürece bağlıdır (ECF-BBIO, 77).

Hiç şüphe yok ki, Foucault'nun yapıtlarında politikanın daha dar ve daha geniş kullanımları dediğim kavrayışlar önemli şekillerde kesişip örtüşmektedir. Politikaya yönelik bu iki kavrayış, Foucault'nun yönetimsellik tartışmalarında kolaylıkla gösterilebilecek/ihtilafli bir biçimde kesişir. Foucault, erken dönemdeki iktidar mücadelesi olarak politika kavrayışını -her ne kadar 1970'lerin ortalarında savaş olarak politikaya yönelik güçlü formülasyonundan uzaklaşsa da- tam olarak terk etmez; ancak bu kavrayışı, özel yönetim yapılarının ve devlet biçimlerinin doğuşu açısından politikayla ilişkilendirmenin yollarını arar. Sonuç, modern devletin ortaya çıkışında ve yönetme sanatı ile politik rasyonalitenin kendisine has gelişiminde mikro iktidarların oynadığı rolün soybilimsel bir analizidir; bu, hakikatin indirgenemez politik doğasına bağlılığına ilişkin yöntemsel açıdan farklılaşan bir analizdir.

Politikaya yönelik bu iki kavrayış, politikleş(tir)me fikriyle de bağlantılıdır. 1977'de yapılan bir söyleşide Foucault'ya, meseleyi berraklaştırmak için "politik" teriminden ne anladığı sorulduğunda yanıtı şu olur: "Politiğin/Politik olanın alanı, belli bir toplumdaki güç ilişkilerinin belirlenmesi yoluyla" tespit edilir. Foucault sözlerine şöyle devam eder: "Politika, bu ilişkileri koordine etmek ve yönlendirmek için uygulanan az çok küresel bir stratejidir." (EPK, 189). Bu açıdan "mesele, (önceden varolan bir dizi ihtimal arasından seçim yapmaya dayanan) politik bir 'pozisyon'u tanımlamaktan çok politikleştirmenin yeni şemalarını tahayyül etmek ve ortaya çıkarmaktır" (EPK, 190). Politikleştirme, daha önce belirlenmemiş [*unthematized*] bir dizi güç ilişkisini -ki bunlar terimin geniş anlamında zaten politiktir- belirlemek ve bu güç ilişkilerinin dar anlamda politik anlayışımızla ilgisini gösteren yeni analiz ve eleştiri şemalarını icat etmek anlamına gelir. (Bu bağlamda Foucault'nun dönemin politik hareketlerinin ayırt edici özelliklerinden birinin, daha önce politik olmadığı düşünülen pratiklerin, kurumların ve yaşam alanlarının politikleştirilmesi olduğunu iddia ettiği 1973'teki bir söyleşisine de bakabilirsiniz [FDE2, 428].)

O halde, Foucault'nun bu maddenin başında bahsettiği, politikayla ilgilendiği ölçüde, ilgisinin bir etik olarak politikaya dönük olduğu iddiasını nereye koymak gerekir? Bu noktada yönetimsellik kavramı bir kez daha merkezi bir rol oynayacaktır. Foucault'ya

göre etik kişinin kendisiyle olan ilişkisiyle ilgilidir. Foucault, etik olarak politikayla ilgilendiğini söylediğinde, bundan tahakküm teknolojileri ile kendilik teknolojileri arasındaki etkileşimle ilgilendiği anlamını çıkarıyorum (bu konu için bkz. EEW₁, 177). Bize anlattığı kadarıyla, yönetimsellik bu iki farklı teknolojinin kesişim noktasıdır; kendilik yönetiminin başkalarının ve başkaları tarafından yönetimiyle birleştiği noktadır. Foucault'nun son dönemde verdiği söyleşilerin bazılarında etik olarak politika fikrinin ilginç örnekleri arasında eşcinsel politikası [*gay politics*] vardır. Örneğin, yükselen sivil haklara yönelik eşcinsel politik mücadelesi hakkında sorular geldiğinde Foucault, eşcinsel erkeklerin yeni “kültürel biçimler” ve “yaşam biçimleri” yaratma zorunluluğundan bahseder (EEW₁, 157-158). Ona göre eşcinsel kültürünün, “gerçekten yeni olan ve ne mevcut kültürel biçimlerle aynı ne de onların üzerine oturtulmuş olan ilişki biçimleri, varoluş türleri, değer türleri ve bireyler arası mübadele biçimleri”ni icat etme şansı bulunmaktadır. (EEW₁, 159-160; ayrıca bkz. EEW₁, 137 ve 163-164). Böylesine kültürel dönüşümler, mevcut iktidar ilişkileri yapılarına meydan okudukları ve bunları altüst ettikleri ölçüde politik bağlanma örnekleri olabilir; ancak bu meydan okuma, kendi ve başkalarıyla etik ilişki biçimlerinin yeniden icat edildiği bir biçim de alır: yani etik olarak politika.

Ayrıca bkz. Etik, Yönetimsellik, Eşcinsellik, Kurum, İktidar, Egemenlik, Devlet, Savaş, Jürgen Habermas, Carl von Clausewitz

Önerilen Metinler:

Allen, A. (2008). *The Politics of Our Selves: Power, Autonomy and Gender in Contemporary Critical Theory*. New York: Columbia University Press.

Andrew, B., Osborne, T. ve Rose, N. (1996). *Foucault ve Political Reason: Liberalism, Neo-liberalism, and Rationalities of Government*. Chicago: University of Chicago Press.

Biebricher, T. (2005). *Selbstkritik der Moderne: Foucault und Habermas im Vergleich*. Frankfurt am Main: Campus Verlag.

Halperin, D. (1995). *Saint Foucault: Towards a Gay Hagiography*. Oxford: Oxford University Press.

Heyes, C. (2007). *Self-Transformations: Foucault, Ethics, and Normalized Bodies*. New York: Oxford University Press.

Huffer, L. (2010). *Mad for Foucault: Rethinking the Foundations of Queer Theory*. New York: Columbia University Press.

Kelly, M. G. E. (2009). *The Political Philosophy of Michel Foucault*. New York: Routledge.

Lemke, T. (1997). *Eine Kritik der politischen Vernunft – Foucaults Analyse der modernen Gouvernementalität*. Berlin: Argument.

McWhorter, L. (1999). *Bodies and Pleasures: Foucault and the Politics of Sexual Normalization*. Bloomington: Indiana University Press.

Moss, J. (1998). *The Later Foucault: Politics and Philosophy*. London: Sage.

Saar, M. (2007). *Genealogie als Kritik: Geschichte und Theorie des Subjekts nach Nietzsche und Foucault*. Frankfurt am Main: Campus Verlag.

Sawicki, J. (1991). *Disciplining Foucault: Feminism, Power, and the Body*. New York: Routledge. Simons, Jon. 1995. *Foucault and the Political*. New York: Routledge.

Kaynak: Allen, A. “Politics”, *The Cambridge Foucault Lexicon* içinde, ed. L. Lawlor ve J. Cale s. 364-369.